

Релігія та військовий обов'язок: спільне або відмінне.

Тема статті стосується проблем взаємодії релігійних і військових структур різних держав. Ця взаємодія реалізується в двох напрямках: допустимість альтернативної військової служби, а також введення інституту військових капеланів, який забезпечує задоволення релігійних потреб.

Ключові слова: капелани, релігія, армія, альтернативна військова служба.

Співпраця структур органів військового управління та релігійних організацій набувають особливе значення в умовах становлення державного суверенітету. Будівництво на засадах принципу обов'язкового виконання законодавства держави, воно включає наступні положення: право кожного на свободу совісті та свободу віросповідання, а також рівність перед законом незалежно від відношення до релігії, забезпечення взаємного порозуміння, терплячості та поваги релігійних почуттів громадян країни.

Подібний державний підхід зафіксований наприклад в Республіці Беларусь, що визначено у відповідному законі від 31 жовтня 2002 року. “О свободі совісті та релігійних організаціях.”[1]

Конституцією цієї країни (ст. 57) передбачається альтернативна військова служба, яка розповсюджується на громадян, які внаслідок релігійних переконань не бажають служити у війську. Однак, Міністерство оборони Республіки Беларусь відмовилось від участі в розробці відповідного закону на підставі того, що альтернативна служба немає не якого відношення до діяльності в сфері оборони та національної безпеки.

Проблема ліквідування можливих конфліктних ситуацій з цього приводу у збройних силах найкращим чином мало б розв'язування згідно законодавчим визначенням альтернативної військової служби.

До речі, в Росії подібний закон існує з 2004 року, згідно з яким “альтернативщики” відбувають військовий обов'язок на протязі 3,5 років, замість 1 року строкової служби. В Німеччині альтернативна військова служба триває на 2 місяці довше звичайної військової служби(14 місяців),

причому 1 рік ця служба відбувається за кордоном у соціальних та медичних закладах.[3,с 12]

Взагалі, в суспільстві існує різноманітне відношення до альтернативної служби. Де хто вважає, що вона є можливістю відхилення від справжньої військової служби. Але, треба розуміти, що це не можливість держави отримати майже безкоштовну робсилу, а можливість вільного вибору відношення до зброї та армії, бо головний її мотив - це переконання.

Ідея альтернативної служби зароджувалась після II світової війни коли серед людей зросло розуміння того, що війн не було б, якщо б не було б тих, хто виконує накази воювати. З іншого боку, це реакція на зміцнення права на свободу совісті.

Процес змістовного направлення гармонічного розвитку соціуму потребує ефективного рішення завдань оборони, відповідного сучасним умовам воєнно-політичним обставинам та економічним можливостям країни що досягається завдяки відповідного регулювання та регламентації діяльності органів військового управління.

Разом з тим, стабільне функціонування органів військового управління неможливе без постійного, комплексного взаємного порозуміння з органами державного управління, суспільними об'єднаннями, включаючи релігійні об'єднання.

В сучасних умовах особливе значення набувають обґрунтування та синхронна реалізація заходів щодо виключення підстав з приводу виникнення у військових колективах конфліктів на релігійних засадах. Сприятли цьому може безпосередня єдність представників релігійних конфесій та органів військового керування.

Світовий досвід має реалізацію цього положення завдяки введення та існування інституту капеланів, яких діє вже в багатьох країнах.

Не зважаючи на різноманітні політичні рухи, в Україні залишається важливим досвід держав, де капелани виконують свій релігійний обов'язок на державних засадах.

Про це казав ще Т.Г.Шевченко який, вважав що треба свого не цуратися, а іншому навчатися. Тому, слід поглянути на існуючий досвід праці капеланів в деяких країнах світу, відповідно до пануючих там релігійних конфесій.

По трактуванню енциклопедії «Релігія» одне з визначень капелана полягає в наступному – це «військовий священнослужбовець у збройних силах ряду держав, в його функції входять польові богослужіння, духовне наставництво і відспівування загиблих».[4, 508]

Останнім часом в Росії активно обговорюється проблема необхідності введення інституту військових священників. Це має певну передісторію. Споконвіків були полкові священники. У російській імперії Петра I був вироблений військовий артикул, що регламентував діяльність пастиря у військах.

На Русі завжди розуміли, що на війні виграє частійше не той, хто сильніший, у кого зброя краща, у кого війська більше, а той, хто здатний на велику жертву в ім'я своєї правди. Це дуже співзвучно із словами святого Благовірного князя Олександра Невського: “Не в силі Бог, а в правді”. Йому вторить генераллісимус Суворов А.В. : “Молися Богові! Від нього перемога.” Існуючий досвід слід сприймати з порозумінням та повагою.

США. Служба військових капеланів замикається на Міністерство оборони. Підготовка кадрів здійснюється в центрі військових священників (Форт – Манмут, штат Нью – Джерси), де вони проходять 3-х місячний, а через 6-10 років – річний курс навчання. Відповідно до керівництва по службі військових священників він зобов'язаний: виступати в ролі консультанта, займатися виховною роботою, створювати умови для богослужіння, організовувати духовну освіту, відвідувати хворих і так далі.

Всього, в збройних силах США налічується близько 5000 капеланів – офіцерів, з яких 3300 в регулярних військах, а 1650 – в резерві. Корпус капеланів є в кожному виді сил, де вони підкоряються відповідному начальникові штабу.

Капелани не займають позицію комбатантов, вони не носять зброї. Їх девіз «За Бога і державу» доповнюється неофіційним девізом «Привести Бога до солдатів і солдатів до Бога». Під час польових виходів богослужіння проводяться не раз в тиждень, а, з потреби, і частіше. Головне, щоб воно не заважало розкладу занять по підготовці або виконанню завдання.[2,4]

ФРН. Воєнно–церковная служба (ВЦС) Бундесверу регламентується статтею 4 Конституції Німеччини, а також центральними службовими інструкціями: «Воєнно–церковная служба» і «Внутрішнє керівництво», які визначають стосунки ВЦС і армії. У бундесвері представлені католицька і євангельська (лютеранська) церкви, очолювані єпископами. Основою для роботи є договір між церквою і державою від 1957 року. Практика показує, що інколи священник може обслуговувати навіть декілька частин, а інколи проводяться екуменістичеськіє богослужіння. Для роботи у військах із звичайними священниками укладається контракт на термін близько 7 років. Священники не мають військових звань, вони носять польову форму, замість знаків відмінності у них на погонах змальований хрест. Капелани вивчають загальні основи військової справи, медичної підготовки і особливості роботи в стресових ситуаціях. Це стало актуальніше у зв'язку з подіями в Афганістані. Основне богослужіння проводиться 1 раз на місяць, крім того, раз на місяць проводяться «уроки життя» для солдатів. В ході цих занять розглядаються звичайні питання: поведінка людей, їх стосунки один з одним, порядок спільного мешкання в співтоваристві. В даному випадку священник виконує роль психолога або охоронця моралі і етики. Таким чином, священники полегшують роботу командирів по управлінню особовим складом.

Колумбія. У структурі католицької церкви Колумбії (католицизм – основна конфесія) існує військовий єпископат. Священники, направлені у війська, підкоряються не міністерству оборони, а церкві. У їх обов'язки входить моральне повчання військовослужбовців, проведення служб, католицьких свят, підтримка моральних засад, зміцнення сімей. Капелани

можуть залишатися цивільними особами або ж їм можуть надаватися військові звання від капітана до полковника. Військові священники входять в адміністративний склад озброєних сил поряд з юристами, медиками, психологами. Капелани не приймають безпосередньої участі в бойових діях проти повстанців – партизан і наркоторговців, вони не мають суміжних військових спеціальностей.

Ізраїль. Військовий раввінат був утворений разом з армією оборони Ізраїлю (АОІ) в 1948 році. Його створення було викликане необхідністю надання віруючим солдатам можливості виконання відповідних релігійних розпоряджень. Організаційно військовий раввінат не підкоряється головному раввінату держави, він входить в структуру генерального штабу. У військовому раввінате представлені лише ортодоксальні іудеї. Вони проходять спеціальну підготовку, як і звичайні солдати. Для здобуття звання рабини проходять додаткову підготовку на спеціальних курсах. Одним з основних завдань військових рабинів в період бойових дій є пізнання і пошук тіл полеглих. У більшості підрозділів молитви проходять після уранішнього кросу. Військовослужбовці, що знаходяться в караулі або на патрулюванні, в молитві не беруть участь. В обов'язок представника військового раввіната входить і перевірка того, щоб при приготуванні їжі в армійських їдальнях дотримувалися всі релігійні правила кошерного харчування. В той же час, ніхто не забороняє військовослужбовцям годуватися іншими продуктами.

Солдати інших релігій не обмежуються в своїх правах, рабини допомагають їм в дотриманні їх релігійних правил, а окремі питання вони вирішують з безпосереднім командиром.

Пакистан. В ісламській Республіці Пакистан духовне забезпечення військ здійснюється військовим імамом. Багато в чому традиція призначення військових священників запозичена з британської армії. При знаходженні військової частини в місті військовослужбовці можуть ходити молитися в найближчу мечеть. Військовий імам в основному прямує в підрозділи, розташовані в далеких гарнізонах. Імам повинен відповідати вимогам

випускника релігійного закладу. Вони мають в армії цивільний статус, не носять зброї, не мають військових звань. Одним з основних обов'язків імам є проведення п'ятничної молитви. Згідно ісламської традиції воїни мають деякі послаблення у виконанні щоденних намазів і інших релігійних обов'язків.

Певний досвід співпраці церкви та військовослужбовців існує у славетному місті Лева.

На теренах колишнього військово-політичного училища поновлена релігійна діяльність храму, що надає можливість курсантам, офіцерам, службовцям отримувати сердечні та душевні потреби.

Каплиця імені святого архістратига Михаїла військового інституту ім. гетьмана П.Сагайдачного, була вдруге відкрита й освячена 18 листопада 2000 року – у день визначення ним 100-літнього ювілею. Завдяки безкорисній і самовідданій праці представників релігійного культу у душах військовослужбовців підтримується вічний вогник віри, надії і любові. [5,с.7]

Взагалі, питання взаємовідносин церкви й армії в Україні практично вирішене. Для цього держава законодавчим шляхом встановлює і гарантує можливість альтернативної (невійськової) служби, що забезпечує права віруючих, які за своїми релігійними переконаннями не можуть користуватися зброєю. Право на альтернативну службу передбачене Конституцією України та унормоване Законом України. Постановою Уряду України № 360 від 1992р. затверджено перелік галузей, у яких громадяни України можуть відбувати альтернативну службу, а також перелік діючих в Україні релігійних організацій, віровчення яких не дозволяє брати до рук зброю та служити у збройних формуваннях. До цього переліку входять організації адвентистів сьомого дня, адвентистів – реформістів, п'ятидесятників, свідків Єгови, харизматів. [6,с.7]

На думку багатьох експертів, у нинішніх умовах впровадження військового священства в Україні є передчасним. До цього кроку не готові ні армія, ні суспільство, ні сама церква, бо ще не створені умови для гармонійного перебування та присутності капеланів у військах.

В подальшому розвиток правового статусу військовослужбовців в Україні буде характеризуватися більш повним і різноплановим врахуванням особливостей військової служби при одночасному гарантуванні і збереженні основних Конституційних прав, свобод та обов'язків в нових соціально-економічних умовах, з врахуванням також їх релігійних переконань. [7,с.40]

Література:

- 1.Закон Республики Беларусь от 17 декабря 1992г.“О свободе совести и религиозных организациях” в редакции Закона Республики Беларусь от 31 октября 2002г.//Вопросы свободы совести и религиозных организациях в Республике Беларусь: Сборник документов и материалов/Авт.сост. М.В.Цвилик.-Минск: Четыре четверти, 2005.-с.122-142.
- 2.Золотарёв-М.США не могут воевать без священников //Красная звезда.-2003.-28мая.-с.4.
- 3.Крючкова А. Служба без альтернатив.// Аргументы и факты.-2009.-№17.-с.12.
- 4.Религия: Энциклопедия / Сост. и общ. ред. А.А.Грицанов,Г.В.Синило.- Минск: Книжный Дом, 2007.-с.508
- 5.Заріцька Г. Дорога до храму // Народна армія.-2003.-16 квітня.-с.7.
- 6.Баранівський В. Релігійний чинник у розбудові Збройних сил України. // Народна армія.-2003.-16 квітня.-с.7.
- 7.См.: Пашинский В. Конституційно-правовий статус військовослужбовців в Україні // Право України.-2005.-№ 4.-с.39-42.

SUMMARY

Victor Gusev

Religion and military duties: common and features.

The theme of this article is devoted to the relationship of religious and military structures of different states. These relationships are organized in two direction: admission of alternative military service, representance of military prists' institute, which provides satisfaction of religious requirements.

Key words: military prists, religion, army, alternative military service.

Гусев, В.І. Релігія та військовий обов'язок: спільне або відмінне / В.І.Гусев // Історія релігії в Україні: науковий щорічник за матеріалами XX Міжнародної конференції (12-15 травня 2010 р). – Львів: Логос, 2010. – С. 344-353.